

БЕЛАРУСКАЯ МОВА І ЛІТАРАТУРА

В. У. Барысенка

ВЫКЛАДАННЕ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ ВА ЁСТАНОВАХ ВЫШЭЙШАЙ АДУКАЦЫІ КНР

Выкладанне беларускай літаратуры ва ўстановах вышэйшай адукацыі Кітайскай Народнай Рэспублікі – неад’емная частка вучэбнага працэсу падрыхтоўкі філолага-лінгвіста. Разам з тым, як паказвае практыка працы ў Сіянскім універсітэце замежных моў, колькасць гадзін, выдзеленая вучэбнымі планамі на вывучэнне літаратуры, невялікая, нягледзячы на тое, што менавіта знаёмства з літаратурнымі творамі дазваляе студэнту дасягнуць высокага ўзроўню ў вывучэнні беларускай мовы. Так што выкладчыкі- беларусісты ў Кітаі пераадольваюць мноства складанасцяў у арганізацыі вучэбнага працэсу. Перш за ўсё, студэнты пачынаюць вывучаць літаратуру на другім семестры першага курса, а потым працягваюць на другім семестры трэцяга курса. Зразумела, што выкладчык, які не валодае кітайскай мовай, сутыкаецца з велізарнымі праблемамі. Неабходна даць азы літаратурнага працэсу Беларусі, але адсутнасць мовы камунікацыі не дае магчымасці гэта зрабіць на належным узроўні. На трэцім курсе студэнты вывучаюць дзве узаемадапаўняльныя вучэбныя дысцыпліны : «Гісторыя беларускай літаратуры» (34 гадзіны) і «Чытанне на беларускай і рускай мовах» (34 гадзіны). Апеляваць да папярэдніх ведаў амаль немагчыма і на 3 курсе за адзін семестр вывучыць усю беларускую літаратуру: ад «Слова пра паход Ігаравы» да сучаснасці. Акрамя гэтага, выкладанне літаратуры абцяжарвае розны ўзровень валодання студэнтамі беларускай мовай, які так ці іначай не дастатковы для засваення мастацкіх тэкстаў. Нарэшце, выкладанне літаратуры ўскладняе і тое, што кітайскія студэнты большай часткай арыентаваны на механічнае засваенне матэрыялу (прачытаць вялікую колькасць інфармацыі і вывучыць на памяць, як у школе яны вучаць іерогліфы), літаратура для іх не эстэтычны феномен і нават не прадмет эмацыйнага перажывання: гэта або крыніца інфармацыі, або сродак для вывучэння беларускай мовы (не выпадкова ўсе экзамены пабудаваныя па прынцыпе тэстаў з выбарам аднаго адказу з некалькіх). Таму вельмі складана актуалізаваць творчы патэнцыял, каб зацікавіць кітайскіх студэнтаў беларускай літаратурай. Але тым не менш неабходна шукаць шляхі максімальна эфектыўнага выкладання літаратуры кітайскім студэнтам-лінгвістам. Наўрад ці можна капіяваць нават і ў паменшаным аб’ёме гісторыка-літаратурныя курсы, прынятыя ў беларускіх УВА ці ў школах. Так што практычна выключана магчымасць творчага вывучэння этапаў развіцця беларускай літаратуры, станаўлення кірункаў беларускага пісьменства: класіцызму, сентыменталізму, рамантызму, рэалізму. Таксама не будзем забываць і пра адсутнасць падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў,

хрэстаматый кітайскіх ды і беларускіх аўтараў па беларускай літаратуры. Такім чынам, пытанне метадычнага забеспячэння ўсіх вучэбных курсаў беларусістыкі стаіць надзвычай востра.

Пры гэтым неабходна ўлічваць асноўны прынцып выкладання літаратуры замежным студэнтам – максімальнае спрашчэнне прапанаванай інфармацыі, рэзкае абмежаванне выкладчыкам уласнага лексікону, выключэнне з лекцыі складаных тэрмінаў. Вывучэнне беларускай літаратуры спалучана з цяжкасцямі як уласна моўнага, так і ментальнага характару. Тэксты беларускіх пісьменнікаў могуць быць складанымі і для беларускага навучэнца, не кажучы пра прадстаўніка іншай культурнай парадыгмы.

Таму перш за ўсё выкладанне беларускай літаратуры кітайскім студэнтам лінгвістычных УВА патрабуе ўважлівага адбору тэкстаў, даступных для засваення. Уяўляецца мэтазгодным замяняць вялікія па аб'ёме творы малымі, але ўсё ж такі даваць уяўленне пра мастацкі свет пісьменніка. Больш за тое, пры выбары твораў для вывучэння неабходна па магчымасці браць блізкія да інтарэсаў сучасных кітайскіх студэнтаў. Так, студэнтам даволі складаная паэма Якуба Коласа «Новая зямля» ці «Сымон музыка», затое «Казкі жыцця» яны абмяркоўваюць з цікавасцю. Не варта патрабаваць ад студэнтаў цалкам чытаць вялікія эпічныя творы, мэтазгодна выбіраць для аналізу той фрагмент, які найбольш рэпрэзентатыўны для разумення асаблівасцяў творчасці пісьменніка. Пры выбары тэкстаў трэба яшчэ і захоўваць пэўную палітычную асцярожнасць: у замежных выкладчыкаў у кантракце нават ёсць пункт, які забараняе абмеркаванне палітычных праблем. Яшчэ адна складанасць – гэта пытанні, звязаныя з рэлігіяй. У вялікай колькасці твораў беларускай літаратуры так ці інакш прысутнічаюць згадкі пра Бога і малітвы, або з'яўляюцца вобразныя знакі рэлігійнага набажэнства і храмавыя рэаліі. Кітай – шматканфесійная дзяржава, аднак па статыстыцы амаль палова (47 %) жыхароў сучаснага Кітая лічаць сябе атэістамі, яшчэ 30 % лічаць сябе нерэлігійнымі. Шмат у чым гэта вынік дзяржаўнай палітыкі ў пачатковы перыяд станаўлення КНР і затым у ходзе «культурнай рэвалюцыі». Кітайскія студэнты не засяроджваюцца на гэтым аспекце, не ўдаюцца ў тонкасці даасізму ці канфуцыянства, часта гавораць, што ні ў што не вераць, аднак адзначаюць нацыянальныя святы (сярэдзіны восені, Дзень памяці продкаў, свята Драконавых лодак і інш.). Так што кітайцы – народ у масе сваёй не рэлігійны, а, хутчэй, забабонны. Менавіта таму выкладчыку даводзіцца марнаваць шмат часу, каб растлумачыць студэнтам сэнс той ці іншай хрысціянскай алузіі, без якіх немагчыма разуменне твора. Але ўсё ж такі неабходна данесці да студэнтаў у самым спрошчаным выглядзе нават не асновы праваслаўя ці каталіцызму, а галоўныя моманты і пракаментавачь значэнне рэалій і абрадаў (адпяванне або хрышчэнне). Часам для ілюстрацыі творчасці класікаў беларускай літаратуры варта выкарыстоўваць простыя тэксты дзіцячай літаратуры, якія максімальна зразумелыя студэнтам.

У сувязі з вышэйсказаным вельмі важная арганізацыя працэсу чытання і кантроль за ім. Лірычныя творы аптымальна чытаць непасрэдна на аўдыторных занятках, часта апраўданым становіцца метада каментаванага чытання

з наступнай гутаркай на разуменне тэксту. Зразумела, эпічныя творы кітайскія студэнты могуць асвойваць дома, асабліва калі ёсць іх пераклад на кітайскую. Аднак тут трэба вельмі асцярожна і ўважліва ставіцца да асаблівасцяў перакладу. Як вядома, многія пераклады беларускай літаратуры былі зроблены апасродкавана праз рускую мову.

Ключавым камунікатыўным прынцыпам пры рабоце з замежнымі студэнтамі з'яўляецца нагляднасць – прыём, які надае навучанню маляўнічасць, займальнасць, дынамізм, дазваляе глыбей пагрузіцца ў матэрыял. Менавіта таму лекцыі абавязкова павінны суправаджацца камп'ютарнымі прэзентацыямі. Каментароў патрабуюць усе беларускія рэаліі, звязаныя з жыццём і творчасцю пісьменнікаў, сялянскім бытам. Любое незнаёмае слова, рэалію варта ілюстраваць (для кітайцаў вельмі важны візуальны шэраг), таму выкладчык мае каласальны аб'ём дамашняй падрыхтоўкі: трэба не толькі максімальна проста і ясна сфармуляваць у слайдах асноўныя ідэі, але і ўключыць у прэзентацыю ўсе неабходныя цытаты і малюнк-ілюстрацыі: сняжынка, бяроза, іконы, свечкі, поле, серабрыстая рака, залаты рог месяца, восеньскія і зімовыя пейзажы, жураўліны клін і г. д. Выкладчыку важна зразумець, што практычна кожная рэалія, знаёмая беларусу, якая не выклікае ніякіх цяжкасцей у беларускай аўдыторыі, для кітайскіх студэнтаў можа апынуцца незнаёмай і істотна абцяжарыць разуменне тэксту або зрабіць яго зусім немагчымым. Таму пры падрыхтоўцы да заняткаў выкладчыку мэтазгодна выявіць у тэксце тыя ўрыўкі, якія непазбежна запатрабуюць каментара. Як правіла, у ілюстрацыі маюць патрэбу два тыпы рэалій: незразумелыя ў сілу абмежаванасці лексічнага запasu студэнтаў і незразумелыя ў сілу адсутнасці падобнай з'явы ў кітайскім жыцці.

Выкладанне беларускай літаратуры замежным студэнтам, безумоўна, прад'яўляе асаблівыя патрабаванні да самога выкладчыка. Акрамя таго, што выкладчыку неабходна пастаянна сачыць за тэмпам свайго маўлення і дыкцыяй, павольна і выразна прагаворваць кожную фразу, вельмі важным аказваецца «выканальніцкае майстэрства», разуменне таго, што лекцыю трэба не «чытаць», а менавіта «выконваць». Энергетычныя затраты выкладчыка ў кітайскай аўдыторыі ў дзясяткі разоў большыя, чым у беларускай.

Важным складнікам заняткаў па беларускай літаратуры з кітайскімі студэнтамі становіцца выкарыстанне шырокага арсенала аўдыёвізуальных сродкаў (карціны, ілюстрацыі, музычныя кампазіцыі, невялікія ўрыўкі са спектакляў і фільмаў), што дазваляе закрануць эмоцыі студэнтаў. Зразумела, прагляд фрагментаў фільмаў або праслухоўванне музычных запісаў не можа быць самамэтай, студэнтам прапаноўваюцца розныя заданні, накіраваныя на разуменне тэксту аналізаванага твора.

Нарэшце, пры вывучэнні беларускай літаратуры вельмі важнай будзе апеляцыя да асабістага досведу студэнтаў, ілюстрацыі літаратурна-мастацкіх заканамернасцей жыццёвымі з'явамі. Падобная стратэгія, вядома, ігнаруе прынцып умоўнасці ў літаратуры і не вітаецца ў айчынай практыцы выкладання літаратуры, затое яна цалкам апраўдвае сябе ў працы з кітайскімі студэнтамі, паколькі дазваляе ім актыўна ўключацца ў дыскусію і на асабістым вопыце перажываць мастацкія калізій.